

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Напередодні VI Форуму творчої та наукової інтелігенції країн – учасниць СНД у Києві 4–6 жовтня 2011 р. відбулася V Сесія Ради з книговидання при Міжнародній асоціації академій наук (МАН). Організацію проведення Сесії рішенням Президії НАН України було доручено Науково-видавничій раді НАН України та Видавничому дому "Академперіодика" НАН України. Фактично, ця ювілейна Сесія підбила підсумки п'ятирічної роботи Ради.

Програму цього річної Сесії склали засідання Ради з книговидання при МАН, Міжнародна наукова конференція "Історико-культурна взаємодія на теренах СНД в контексті розвитку книговидання, книгообміну та науки про книгу", підбиття підсумків двох міжнародних конкурсів ("Научная книга" та на здобуття "Премії ім. Д.С. Ліхачова Міжнародної асоціації академій наук за кращі наукові роботи, що внесли великий вклад у національну культуру, науку про книгу, вивчення історії, теорії та сучасних проблем книжкової культури"), а також Міжнародна книжкова виставка "Наука – освіті". На виставці була представлена видавнича продукція академій наук і організацій – членів МАН: НАН Білорусі, НАН Казахстану, НАН Молдови, АН Республіки Таджикистан, НАН України, РАН, а також Російського гуманітарного наукового фонду, Об'єднаного інституту ядерних досліджень, Російського фонду фундаментальних досліджень. Експозиція склала понад 150 видань та відповідно до рішення Сесії була передана у дарунок Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського.

Міжнародний конкурс на кращий науково-видавничий проект "Научная книга" проходив удруге. У п'яти номінаціях за звання лауреатів конкурсу змагалось 31 видання. Серед них – дев'ять книжкових видань НАН України.

Дипломи лауреата одержали: ВД "Академперіодика" НАН України за видання "М.В. Келдиш та українська наука. До 100-річчя з дня народження вченого" (номінація "Співдружність") та видання "Девонські конодонти південно-західної окраїни Східноєвропейської платформи" (авт. – Д.М. Дригант, номінація "Природничі науки") і Видавництво "Наукова думка" НАН України за видання "Наука о воде" (авт. – акад. НАН України В.В. Гончарук, номінація "Гран-Прі"). З вітчизняних видань переможцями конкурсу стали: у номінації

"Наука про книгу" – видання "Київський митрополіт Євгеній (Є.О. Болховітин): Бібліографія. Бібліотека. Архів" (авт. – Є.В. Рукавіцина-Гордзієвська; Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), у номінації "Природничі науки" – навчальний посібник "Молекулярная физика" (авт. – акад. НАН України В.Г. Бар'яхтар, І.В. Бар'яхтар; Видавництво "Наукова думка").

Активною була участь Академії й у інших вітчизняних та міжнародних видавничих конкурсах і виставках. На XII Всеукраїнській виставці-форумі "Українська книга на Одещині", яка відбулася в травні 2011 р., у номінації "Літературознавство" Видавництво "Наукова думка" НАН України було нагороджене дипломом за книгу акад. НАН України М. Жулинського "Нація. Культура. Література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури".

В рамках діяльності Ради з книговидання при МААН ВД "Академперіодика" забезпечив представлення періодичних і книжкових видань НАН України на міжнародних книжкових виставках у Мінську (Республіка Білорусь), Ризі (Латвія), Софії (Республіка Болгарія), Самарканді (Республіка Узбекистан).

Серед важливих для розвитку видавничої справи Академії подій звітного року – II Науково-практична конференція "Наукова періодика: традиції та інновації". Організатором конференції виступили Науково-видавнича рада та ВД "Академперіодика" НАН України, які запросили до виступів фахівців з Книжкової палати України імені Івана Федорова, Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Української академії друкарства та Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Усі замовлені виступи було підготовлено на матеріалах аналізу періодичних видань НАН України.

Звітного року у межах виконання державного замовлення на підготовку і випуск видавничої продукції НАН України продовжено роботу за енциклопедичними проектами: видано восьмий том "Енциклопедії історії України" (у 10-ти томах), 11 том "Енциклопедії сучасної України" (у 25-ти томах), другий том двадцятитомного "Словника української мови"; виготовлено оригінал-макети перших двох томів "Шевченківської енциклопедії", продовжено підготовку

"Енциклопедії міжнародного права", "Історії української літератури" та "Франківської енциклопедії".

Також було продовжено проекти "Українська наукова книга іноземною мовою" та "Наукова книга. Молоді вчені". Англійською мовою у ВД "Академперіодика" НАН України видано три монографії: "Наноструктурні шари і покриття, сформовані іонно-плазменними потоками, в титанових сталях і сплавах" ("Nanostructured layers and coating formed by ion-plasma fluxes in titanium alloys and steels", автори – акад. НАН України О.М. Івасишин, О.Д. Погребняк, С.М. Братушка), "Фізико-технологічні аспекти деградації мікрохвильових діодів" ("Physico-technological aspects of degradation of silicon microwave diodes", за редакцією чл.-кор. НАН України О.Є. Беляєва) та "Гіпоксія пухлини як клінічна проблема" ("Tumor hypoxia in the clinical setting", за редакцією Осінського С.П., Фрисса Х. та Ваупела П). Високопрофесійний рівень підготовки останнього видання був відзначений міжнародним колективом його авторів та редакторів – працівників Технічного університету Мюнхена й Університетського медичного центру в Майнці (Німеччина), Шефільдського університету (Велика Британія), Університету Східного П'ємонту "Амедео Авогадро" (Італія), Арфуської університетської лікарні (Королівство Данія).

За проектом "Наукова книга. Молоді вчені" звітного року видано 10 монографій молодих учених. Дві з них – колективні: "Функціонально-дискретний метод розв'язування операторних рівнянь та його застосування" (В.Б. Василик, Д.В. Драгунов, Д.О. Ситник, Інститут математики НАН України) та "Процессы упорядочения сложных систем" (Д.О. Харченко, В.О. Харченко, А.В. Дворниченко, Інститут прикладної фізики НАН України).

Протягом 2011 р. установами НАН України видано 786 назв наукових книг, з них 554 монографії та 232 збірники наукових праць.

НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" випустило у світ 51 назву книг загальним обсягом 1484,2 обл.-вид. арк. За загальнодержавним проектом "Українська книга – 2011" побачили світ четвертий додатковий том "Літературознавчі, фольклористичні, етнографічні та публіцистичні праці 1896–1916" до зібрання творів Івана Франка у п'ятдесяти томах, шостий том

"Духовна проза" зібрання творів Миколи Гоголя у семи томах та десятий том "Листи" творів Олеся Гончара у дванадцяти томах.

За державним замовленням на випуск видавничої продукції Національної академії наук України видавництвом "Наукова думка" було видано 32 назви книг тиражем 10 тисяч 040 примірників і загальним обсягом 835,4 обл.-вид. арк., з яких 24 назви наукових монографій (421,5 обл.-вид. арк.) – за проектом "Наукова книга". Окрім них, до друку підготовлено 25 оригінал-макетів наукових монографій загальним обсягом 471,5 обл.-вид. арк.

Серед видань фізико-математичної та технічної літератури слід відзначити монографію акад. НАН України М.З. Згуровського та Н.Д. Панкратової "Системный анализ: методология, проблемы, приложения". Актуальній тематиці – організації Національної системи електронних цифрових підписів України присвячено працю А.О. Мелашенка та чл.-кор. НАН України О.Л. Перевозчикової "Организация квалифицированной инфраструктуры открытых ключев". Понад 6000 реєстрових одиниць чотирма мовами містить "Латинсько-англо-російсько-український словник термінів з морфології та систематики судинних рослин" акад. НАН України Д.М. Гродзинського та співавторів, провідною мовою словника є вихідна для ботанічної термінології латинська. У колективній монографії "Геоінформаційне картографування в Україні: концептуальні основи і напрями розвитку" за редакцією акад. НАН України Л.Г. Руденка висвітлено тенденції розвитку картографії у зв'язку з новими технологіями, акцентовано увагу на інтеграції функцій картографічного моделювання і ГІС-аналізу у процесі географічних досліджень.

Кількісні показники ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" за 2007–2011 рр. наведено в табл. 1.

Видавничим домом "Академперіодика" НАН України у 2011 р. видано 218 чисел 41 академічного журналу загальним тиражем 41,65 тис. примірників та обсягом понад 2,5 тисячі обл.-вид. арк. Зокрема, 141 число 24 видань за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких єдиний академічний науково-популярний журнал "Світогляд".

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій*
2007	64	1609,9	73,4	46
2008	96	2397,0	112,0	57
2009	37	957,0	5,6	13
2010	68	1717,3	38,3	54
2011	51	1484,2	46,3	32

* видано за державним замовленням

Окрім журналів у Видавничому домі побачили світ 27 книжкових видань загальним обсягом 570,1 обл.-вид. арк. і тиражем 9,1 тис. прим., з них 14 назв – в межах виконання державного замовлення НАН України. Серед довідкових видань – каталог "Національна академія наук України. Періодичні видання", а також книги з серії "Біобібліографія вчених України": "Владислав Володимирович Гончарук", "Вячеслав Григорович Кошечко". Випущено і традиційні щорічні видання – "Звіт про діяльність Національної академії наук України" та "Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань" за 2010 рік, два випуски загальноакадемічної книжкової серії "Наука України у світовому інформаційному просторі".

Цього року науковцями НАН України видано 439 назв навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури. У тому числі: випущений "Видавництвом "Наукова думка" НАН України" підручник для студентів фізичних і фізико-технічних факультетів "Механіка" (акад. НАН України В.Г. Бар'яхар та ін.); видана московським видавництвом "ФИЗМАТЛИТ" науково-популярна книга "Радиоволны рассказывают о Вселенной" (3-тє вид., Брауде С.Я., Конторович В.М., Радіоастрономічний інститут НАН України); створені фахівцями Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України для вищих навчальних закладів підручники "Основи вірусології" і "Загальна мікробіологія", а також навчальний посібник "Технології мікробного синтезу лікарських засобів". Звітнього року Інститутом історії України НАН України завершено видання науково-

допоміжного бібліографічного покажчика "Історія міста Києва з найдавніших часів до 2000 р." у 14 книгах.

Кількість назв наукових монографій, виданих співробітниками НАН України у 2011 р., становить 554, з них у академічних видавництвах – Видавництві "Наукова думка" та ВД "Академперіодика" – 51 назва (9 %).

У інших вітчизняних видавництвах опубліковано 53 % наукових монографій – 296 назв. Обсяг цих книг понад 6,3 тис. обл.-вид. арк. Серед них – колективна монографія "Мінерали Українських Карпат. Силікати", підготовлена фахівцями з Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України, Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України, Інституту геохімії навколишнього середовища НАН України у співпраці з науковцями Львівського національного університету імені Івана Франка та Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Зарубіжними видавництвами звітного року випущено 67 назв наукових монографій учених НАН України, це максимальний показник за останні 15 років. Більшість книг видано представництвами Springer у різних країнах, наприклад, видання "Advanced Fluorescence Reporters in Chemistry and Biology III" (Інститут молекулярної біології і генетики НАН України), а також видавництвом LAP (Lambert Academic Publishing) – "Многокомпонентные гетероциклизации с управляемой селективностью" (ДНУ "ІНТК "Інститут монокристалів" НАН України"). Французькою Асоціацією з поширення досліджень древнього світу (ADRA) видано монографію "Ольвия: земельні роботи, історія, культура: стародавня держава у північній частині узбережжя Чорного моря (друга чверть VI ст. до н. е. – третя чверть IV ст. н. е.)", підготовлену науковцями Інституту археології НАН України; Московським державним університетом імені М.В. Ломоносова спільно з фахівцями ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України" підготовлено і випущено монографію "Ренессанс философии хозяйства". Всесвітньовідомим видавництвом Kluwer Law International випущено перше іноземне видання, присвячене аналізу сучасної системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні – "Intellectual Property Law in Ukraine", підготов

лене Центром інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України спільно з Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Наукові монографії вітчизняних фахівців випущені також видавництвами Болгарії, Великої Британії, Ізраїлю, Індії, Нідерландів, Нової Зеландії, Польщі, Росії, Сингапуру, США, Франції, Хорватії, Чехії.

На власних поліграфічних дільницях установ НАН України опубліковано 140 назв монографій обсягом понад 2,7 тис. обл.-вид. арк. Серед них колективна монографія "Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації" (за редакцією акад. НАН України Е.М. Лібанової, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України), підготовлена у рамках цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України "Проблеми і перспективи соціально-економічного та політико-правового розвитку України".

Кількість електронних наукових і навчальних видань, опублікованих на відповідних носіях або у мережі Інтернет, випущених у 2011 році, – близько 30. Серед них – наукові монографії Інституту проблем ринку та еколого-економічних досліджень НАН України, випущені на дисках та представлені online; монографії Інституту математики НАН України, представлені на ресурсах видавництв Сингапуру і Німеччини; визначник прісноводних та наземних водоростей Британських островів на DVD-диску, підготовлений за участі фахівців з Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України і випущений видавництвом Cambridge University Press; навчальні видання для вищої та середньої школи. Наприклад, CD-диск "Говоримо і пишемо зразковою українською мовою" (спільний медіа-проект Інституту української мови НАН України і Президентського фонду Л. Кучми "Україна"). З довідкових електронних видань слід відмітити "Анотований бібліографічний покажчик літератури з проблем бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства", представлений у відкритому доступі Львівською національною науковою бібліотекою імені В. Стефаника.

Поточні праці науковців публікувалися у 90 наукових, 1 науково-популярному журналі та 42 збірниках НАН України, у періодичних, а також у серійних книжкових виданнях установ НАН України, сумарна кількість яких становить близько 150. Останнім часом здійснено перереєстрацію багатьох

книжкових серій на періодичні видання, що пов'язано як з покращенням їх організації, так і з необхідністю включення до переліку наукових фахових періодичних видань України. Дев'ять наукових журналів НАН України англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами. Зарубіжні видавці перекладають і видають англійською мовою 20 журналів, два з яких – "Український біохімічний журнал" та "Вестник зоології" видаються в електронному вигляді.

Моніторинг стану представлення електронних версій журналів НАН України показав, що можливості електронних ресурсів періодичними виданнями НАН України використовуються не повною мірою, не відбувається належної актуалізації інформації, відсутні не тільки факультативні, а й обов'язкові елементи представлення наукового видання у електронному середовищі. Найкраще представлені видання, які перевидаються за кордоном і мають сторінки на ресурсах зарубіжних видавців

Узагальнені показники випуску наукової друкованої продукції НАН України протягом 2007–2011 років представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк.)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
2007	949	19184,6	685	44	23228	4205
2008	1011	21044,6	676	44	26151	5049
2009	901	17888,7	671	45	25963	4495
2010	871	17769,4	654	55	25886	5048
2011	786	15197,0	554	67	25345	5495

Детальна інформація щодо видавничої діяльності установ НАН України наведена в табл. 5 "Додатків".